

מבחר טקסטים מרקסיסטים
בעריכת חברי ברית הנוער הקומוניסטי הישראלי 2002-2000
בתוספת מבואות, הערות ונספחים

ו. א. לנין

על ערך הזהב עכשיו ולאחר ניצחוננו המלא של הסוציאליזם

הדרך הטובה ביותר לחוג את יום-השנה למהפכה הגדולה - היא לרכז את תשומת-הלב במשימותיה הלא פתורות. בייחוד יאה ונחוצה דרך כזאת של חגיגת יום המהפכה, בשעה שישנן משימות יסודיות שלא נפתרו עדיין על ידי המהפכה, בשעה שאנו נדרשים לסגל לעצמנו משהו חדש (מנקודת הראות של מה שבוצע על ידי המהפכה עד כה) כדי להגיע לפתרון משימות אלו.

הדבר החדש בשעה זו בשביל המהפכה שלנו הריהו הכורח לנקוט שיטת-פעולה "רפורמיסטית", הדרגתית, עקיפה-זהירה בשאלות-היסוד של הבניה הכלכלית. "חידוש" זה מעורר שורה של שאלות, תהיות, ספקות, הן תיאורטיים והן מעשיים.

השאלה התיאורטית: כיצד לבאר את המעבר אל פעולות "רפורמיסטיות" אחרי שורת פעולות מהפכניות ביותר באותו שטח עצמו, בעוד המהלך הכללי של המהפכה בכללותה הוא עטור ניצחון? האין כאן "נטישת עמדות", "הודאה בהתמוטטות" או משהו מעין זה? אויבנו אומרים, כמובן כי אמנם כן הוא, - החל בריאקציונרים מן הסוג הפאודלי-למחצה וכלה במנשביקים ושאר אבירי האינטרנציונאל ה-2½. זו דרכם להכריז הכרזות כאלו בכל הזדמנות ובלי כל הזדמנות, - כי על-כן אויבנו הם. האחדות הנוגעת ללב בשאלה זו אצל כל המפלגות - מהפאודלים ועד המנשביקים - רק מוכיחה פעם נוספת, כי כל המפלגות הללו מופיעות נגד המהפכה הפרולטרית כ"מסה ריאקציונית אחת". (נאמר בסוגריים: כפי שצפה אנגלס מראש, במכתביו אל בבל בשנים 1875 ו-1884)¹.

אבל מידת-מה של... "תהייה" אנו מוצאים גם בקרב ידידים.

נכונן שוב את התעשייה הגדולה ונסדיר חילוף-מוצרים ישיר בינה ובין החקלאות האיכרית הזעירה, כשאנו מסייעים לחיברורה. לשם קימום התעשייה הגדולה ניטול מאת האיכרים בהקפה כמות מסוימת של מצרכי-מזון וחומרי-גלם על-ידי הטלת מכסה. הנה זו הייתה התוכנית (או הדרך, השיטה) שהגשמו למעלה משלוש שנים, עד לאביב של שנת 1921. זו הייתה גישה מהפכנית אל המשימה, במובן של שבירת ההווי הישן, שבירה ישירה ומלאה, לשם המרתו בהווי כלכלי-חברתי חדש.

החל מאביב 1921 אנו פונים מן הגישה, התוכנית, הדרך, שיטת-הפעולה הזאת, ואנו מעלים (עדיין לא "העלינו" אלא עודנו רק "מעלים", ועדיין איננו מודעים לכך לגמרי) תפיסה אחרת לגמרי, תפיסה מסוג רפורמיסטי: לא לשבור את ההווי הכלכלי-החברתי הישן, את המסחר, את המשק הזעיר, את העסק הזעיר, את הקפיטליזם, אלא להחיות את המסחר, את העסק הזעיר, את הקפיטליזם ולהשתלט עליהם בזהירות ובהדרגה או להגיע לידי אפשרות להטיל עליהם וויסות מטעם המדינה רק במידת החיאתם.

¹ פ. אנגלס. מכתבים אל בבל מה- 18-28 במרץ 1875 ומה- 11 בדצמבר 1884.

גישה אחרת לגמרי אל אותה המשימה.

לעומת הגישה הקודמת, המהפכנית, הרי זו - גישה רפורמיסטית (המהפכה היא תמורה כזו, השוברת את הישן ביסודו ובשרשו ואינה משנה אותו בזהירות, לאט-לאט, בהדרגה, מתוך שאיפה למעט ככל האפשר בשבירה).

וכאן עולה השאלה: אם, לאחר שבחנתם את השיטות המהפכניות, הודיתם בכישלונן ועברתם אל שיטות רפורמיסטיות, האין זה מוכיח, כי רואים אתם את המהפכה בכלל כשגויה? האין זה מוכיח, כי בכלל לא מן הראוי היה להתחיל במהפכה, אלא צריך היה להתחיל ברפורמות ולהצטמצם לרפורמות?

מסקנה כזאת מסיקים המנשביקים ודומיהם. אבל מסקנה זו הריהי או סופיזם או סתם רמאות מצדם של אלה, שעברו בפוליטיקה "דרך כל שבעת מדורי הגיהנום", או שהיא מעשה-ילדות מצד אלה, שלא "עברו" את פיתויי הניסיון האמיתי. הסכנה הגדולה ביותר בשביל מהפכן אמיתי - אולי, אף הסכנה היחידה - הריהי הגזמה במהפכנות, שכחת הגבולות והתנאים לשימוש יאה ומוצלח באמצעים מהפכניים. בנקודה זו בעיקר שברו מהפכנים אמיתיים את מפרקתם, נקודה בה היו מתחילים לכתוב את ה"מהפכה" במ' גדולה, מעלים את ה"מהפכה" למין אלוהות כמעט, מאבדים את העשתונות, מאבדים את הכושר לחשוב בקור-רוח ובצלילות-הדעת, לשקול, לבחון, באיזה רגע, באילו נסיבות, באיזה תחום-פעולה יש לפעול בדרך מהפכנית, ובאיזה רגע, באילו נסיבות ובאיזה תחום-פעולה יש לדעת לעבור לפעולה רפורמיסטית. המהפכנים האמיתיים יאבדו (לא במובן התבוסה החיצונית, אלא במובן ההתמוטטות הפנימית של מפעלם) רק במקרה - ואובדנם יהיה מוחלט במקרה זה - שתאבד להם צלילות-הדעת ויעלה על דעתם, כי המהפכה "הגדולה, העולמית, עטורת הניצחון", יכולה וצריכה, בכל הנסיבות ובכל תחומי הפעולה, לפתור את כל המשימות כולן באורח מהפכני.

מי אשר "יעלה על דעתו" דבר שכזה, הרי הוא אבוד, כי נתפס לשטות בשאלה יסודית, ובשעת מלחמה אכזרית (והמהפכה היא המלחמה האכזרית ביותר) העונש על מעשה של שטות הוא תבוסה.

מניין נובעת הדעה, שהמהפכה "הגדולה, העולמית, עטורת הניצחון", יכולה וצריכה לאחוז רק באמצעים מהפכניים? אין היא נובעת משום מקור. והרי היא מוטעית, בפירוש ובהחלט. טעותה ברורה מאליה, על פי הנחות תיאורטיות צרופות, אם אין אנו סרים מקרקע המרכסיזם. טעותה מתאשרת גם על ידי ניסיון המהפכה שלנו. מבחינה תיאורטית: בזמן מהפכה נעשות שטויות, כמו בכל זמן אחר, - אמר אנגלס², ואמת דיבר. יש להתאמץ למעט בהן ככל האפשר ולתקן מהר ככל האפשר את אלו שנעשו, לחשוב בדעה צלולה ככל האפשר, אילו משימות ואימתי ניתנות ואילו אינן ניתנות להיפתר באמצעים מהפכניים. ניסיוננו אנו: שלום-ברסט היה דוגמה של פעולה לא מהפכנית כלל וכלל, אלא רפורמיסטית, או אפילו גרועה מרפורמיסטית, כי הייתה זו נסיגה לאחור, בעוד פעולות רפורמיסטיות נעות, בדרך כלל, קדימה באיטיות, בזהירות, בהדרגה, אך אינן צועדות אחורנית. צדקת הטקטיקה שלנו בעשיית שלום-ברסט הוכחה עכשיו, והיא ברורה לכל ומקובלת על דעת הכל במידה כזו, שלא כדאי להעתיק עוד מלים בנושא זה.

רק העבודה הדמוקרטית-הבורגנית של המהפכה שלנו הושלמה בהחלט. ויש לנו הזכות החוקית ביותר להתגאות בזאת. העבודה הפרולטרית או הסוציאליסטית של המהפכה שלנו מסתכמת בשלושה סוגים עיקריים: (1) היציאה המהפכנית ממלחמת העולם האימפריאליסטית; חשיפתו והכשלתו של הטבח הנערך בידי שתי קבוצות עולמיות של טורפים קפיטליסטיים; מצדנו הובאה מלאכה זו לידי גמר מלא; רק מהפכה בשורה של ארצות מתקדמות יכולה הייתה להשלים את המלאכה הזאת מכל הצדדים. (2) יצירת משטר סובייטי, צורת הגשמתה של דיקטטורת הפרולטריון. המפנה העולמי התחולל. תקופת הפרלמנטריזם הדמוקרטי-הבורגני נסתיימה. התחיל פרק חדש בהיסטוריה העולמית: תקופת הדיקטטורה הפרולטרית. רק שורה של ארצות תשלים ותשכלל את המשטר הסובייטי ואת כל מיני הצורות של הדיקטטורה הפרולטרית. בתחום זה עדיין רב מאוד אצלנו הבלתי-מוגמר. וחטא שאין לו כפרה הוא - לא לראות זאת. לא אחת נצטרך עוד להשלים, לשנות, להתחיל מחדש. בצד כל שלב של התקדמות, של עליה במפעל הפיתוח של כוחות הייצור ושל התרבות, יש לעשות להשלמתו ולשיפורו של משטרנו הסובייטי, והרי עומדים אנו במדרגה נמוכה מאוד מבחינה משקית ותרבותית. צפויים לנו שינויי מבנה רבים, ויהא זה - שיא השטות (אם לא גרוע מזאת) אם דבר זה יביאנו ב"מבוכה". (3) בנייה כלכלית של

² פ. אנגלס. "ספרות הגולים"

יסודות ההווי הסוציאליסטי. בתחום זה עדיין לא הושלם הדבר העיקרי ביותר, היסודי ביותר. וזהו - מפעלנו הנכון ביותר, - הן מנקודת הראות העקרונית והן מן הבחינה המעשית, הן מנקודת הראות של ר.ס.פ.ס.ר [RSFSR - הרפובליקה הסוציאליסטית הפדרטיבית הסובייטית הרוסית] בשעה זו, והן מנקודת-הראות הבינלאומית.

והואיל והדבר העיקרי ביותר לא הושלם ביסודו, יש לכוון את כל תשומת-הלב לכך. והקושי כאן הוא בצורת המעבר.

"אין זה די להיות מהפכן וחסידי הסוציאליזם או קומוניסט בכלל", - כתבתי באפריל 1918 במאמרי "משימות השעה של השלטון הסובייטי"³. - "צריך לדעת למצוא בכל רגע ורגע אותה החוליה המיוחדת של השרשרת, שיש להיאחז בה בכל הכוחות, כדי להחזיק בכל השרשרת ולהכין מעבר בטוח אל החוליה הבאה, כאשר סדר החוליות, צורתן, חיבורן, הבלדן זו מזו בשרשרת-המאורעות ההיסטורית אינם פשוטים כל כך ואינם שטותיים כל כך, כמו בשרשרת רגילה, העשויה בידי נפח".

בשעה זו באותו תחום-פעולה בו אנו דנים, יש לראות חוליה כזאת בהחייאת המסחר הפנימי תוך כדי וויסות (מתן כיוון) ממלכתי נכון. המסחר - הנה זוהי "החוליה" בשרשרת-המאורעות ההיסטורית, בצורות המעבר של בנייתנו הסוציאליסטית בשנים 1921-1922, שאנו השלטון הפרולטרי, הממלכתי, אנו, המפלגה הקומוניסטית העומדת בראשו, צריכים "להיאחז בה בכל הכוחות". אם "ניאחז" עכשיו בחוליה זו בכוח מספיק, נשתלט ללא ספק על השרשרת כולה בעתיד הקרוב ביותר. אחרת לא נגיע להשתלטות על השרשרת כולה, לא נגיע ליצירת הבסיס ליחסים כלכליים-חברתיים סוציאליסטיים.

לכאורה מוזר הדבר. קומוניזם ומסחר?! והרי זה משהו מאוד-מאוד רחוק, בלתי מתקשר, בלתי מתקבל על הדעת. אבל אם נחשוב כלכלית, הרי אין שני הדברים רחוקים זה מזה יותר, משרחוק הקומוניזם מן החקלאות האיכרית הזעירה, הפטריארכלית.

לאחר שננצח בקנה-מידה עולמי, נעשה, סבורני, מן הזהב בתי-שימוש ציבוריים ברחובותיהן של כמה מן הערים הגדולות בעולם. יהיה זה השימוש "הצודק" ביותר בזהב, והמאלף באופן מוחשי בשביל אותם הדורות, שלא שכחו, כיצד נטבחו בגלל הזהב עשרה מיליון בני אדם ושלושים מיליון הפכו לנכים ב"מלחמת-השחרור הגדולה" של שנות 1914-1918, במלחמה לפתרון השאלה הגדולה, איזה שלום הוא גרוע יותר, שלום-ברסט או שלום-וורסאי; וכיצד מתכוננים בלי ספק בגלל אותו הזהב לטבוח עשרים מיליון בני אדם ולהפוך לנכים ששים מיליון במלחמה העתידה לפרוץ, אם בשנת 1925 בקירוב או בשנת 1928 בקירוב, אם בין יפן ובין אמריקה או בין אנגליה ובין אמריקה, או משהו בדומה לזה.

אבל אם כי השימוש האמור בזהב הוא "צודק" ביותר, מועיל והומני ביותר, אף על-פי כן נאמר: יש לעבוד עוד עשר-עשרים שנה באותה ההתאמצות ובאותה ההצלחה, שעבדנו בהן בשנים 1917-1921, רק בשדה פעולה רחב יותר, כדי שנגיע בעבודתנו עד לידי כך. ולעת עתה: צריך לשמור על הזהב בר.ס.פ.ס.ר., למכרו במחיר יקר ככל האפשר, ולקנות בו סחורות בזול ככל האפשר. החי בין זאבים - יילל כזאב, ובאשר לעניין זה, שיש להשמיד את כל הזאבים, כראוי בחברה אנושית נבונה, הרי יהיה לנגד עינינו פתגם-החכמה הרוסי: "אל יתהלל ההולך אלי קרב, אלא יתהלל הבא מן הקרב" [המקבילה הרוסית ל- "אל יתהלל חוגר כמפתח"...]

המסחר הוא הקשר הכלכלי היחיד, האפשרי בין עשרות מיליוני איכרים זעירים ובין התעשייה הגדולה, אם... אם אין בצדם של חקלאים אלה תעשיית מכונות גדולה ומפוארת, עם רשת קווי חשמל, תעשייה המסוגלת, הן לפי עוצמתה הטכנית והן לפי "מבני-העל" הארגוניים שלה והתופעות הנלוות אליה, לספק לחקלאים הזעירים מוצרים טובים יותר בכמות גדולה יותר, ביתר מהירות ובזול, מאשר לפני כן. בקנה-מידה עולמי כבד נתגשם "אם" זה, ותנאי זה כבר קיים ועומד, אבל ארץ בודדת, ונוסף לכך אחת הארצות הקפיטליסטיות הנחשלות ביותר, שניסתה בבת אחת ובמישרין להגשים, להפוך למציאות, להסדיר למעשה קשר חדש בין התעשייה ובין החקלאות, לא התגברה על משימה זו ב"התקפת הסתערות" ועכשיו עליה להתגבר עליה על ידי שורה של פעולות "מצור" איטיות, הדרגתיות, זהירות.

³ לנין. מהדורה עברית - "כתבים נבחרים" כרך ב', עמ' 274.

להשתלט על המסחר, לתת לו כיוון, לקבעו במסגרת מסוימת - דבר זה הוא לפי יכולתו של השלטון הפרולטרני. דוגמה קטנה, קטנה מאוד: בדונבס [Donbass] החלה התעוררות כלכלית לא גדולה, מאוד לא גדולה עדיין, אך בלתי מפוקפקת - במקצת עקב העלאת פריזון-העבודה במכרות-המדינה הגדולים, ובמקצת עקב החכרת המכרות הזעירים של האיכרים. שלטון המדינה הפרולטרני מקבל, באופן כזה, כמות לא גדולה (כמות קטנה-זעומה, מנקודת-ראותן של הארצות המתקדמות, אך במצב הדלות שלנו הריהי כמות ניכרת בכל זאת) של תוספת פחם בעלות עצמית של, נאמר 100%, והוא מוכר אותו למוסדות שונים של המדינה ב- 120%, ולאנשים פרטיים ב- 140%. (בסוגריים אעיר, כי את המספרים האלה אני נוקט באופן שרירותי לגמרי, - ראשית, מפני שאיני יודע את המספרים המדויקים, ושנית, מפני שלו גם ידעתי אותם, לא הייתי מפרסם עכשיו). והנה דומה הדבר, כאילו מתחילים אנו, אם גם בממדים צנועים ביותר, להשתלט על המחזור שבין התעשייה ובין החקלאות, להשתלט על המסחר הסיטוני, להתגבר על המשימה: להיאחז בתעשייה הנחשלת, הזעירה, הקיימת או בתעשייה הגדולה אך המדולדלת, ההרוסה, להחיות את המסחר על הבסיס הכלכלי הנוכחי ולתת לאיכר הבינוני, מן השורה (וזהו - איש ההמון, נציג ההמון, נושא הסטיכיה) לחוש בהתעוררות הכלכלית, כדי שנשתמש בזה לשם עבודה שיטתית ונמרצת יותר, רחבה ומוצלחת יותר בשיקום התעשייה הגדולה.

בל ניתן, שישלוט בנו "הסוציאליזם של הרגש" או הלך-הרוח הרוסי הנושן, הפטריאכלי, הפריצי-למחצה והמוז'יקי-למחצה, להם אופייני הבוז הסתמי למסחר. מותר להשתמש בכל צורות-המעבר הכלכליות למיניהן וצדיק לדעת להשתמש בהן, אם רק יש בכך צורך, לחיזוק הקשר שבין האיכרות ובין הפרולטריון, להחייאה דחופה של המשק העממי בארץ הרוסה ומעונה, להרמת התעשייה, להקלת פעולות נוספות, רחבות ועמוקות יותר, כגון: החשמול.

יחס הרפורמות אל המהפכה הוגדר בצורה נכונה ומדויקת רק על ידי המרכסיזם, ועם זאת, מרכס יכול היה לראות את היחס הזה רק מצד אחד, היינו: בנסיבות שלפני הניצחון הראשון של הפרולטריון, ניצחון יציב במידת-מה, ממושך במידת-מה ולו גם בארץ אחת בלבד. בנסיבות כאלה היה זה הבסיס ליחס הנכון: הרפורמות הן מוצר-לוואי של מאבקו המעמדי המהפכני של הפרולטריון. עבור כל העולם הקפיטליסטי היחס הזה הריהו יסוד הטקטיקה המהפכנית של הפרולטריון, - האלף-בית, המסתלף ומתערפל על-ידי המנהיגים המכורים של האינטרנציונל השני ועל-ידי אבירי האינטרנציונל ה-2½, הפדנטים-למחצה והמתחנחנים-למחצה. אולם אחרי ניצחון הפרולטריון אפילו בארץ אחת בלבד מופיע משהו חדש ביחסן של הרפורמות אל המהפכה. מבחינה עקרונית נשאר העניין כשהיה, אבל מבחינת הצורה מופיע שינוי, שמרכס באופן אישי לא יכול היה לחזותו מראש, אלא שהוא ניתן להשגה רק על קרקע הפילוסופיה והפוליטיקה של המרכסיזם. מפני מה יכולנו להשתמש כראוי בנסיגת-ברסט? מפני שהרחקנו להתקדם כל כך, שהיה לנו די מקום לסגת. במהירות מסחררת כזאת, במשך שבועות אחדים, מ-25 באוקטובר 1917 עד לשלום-ברסט, הקימונו מדינה סובייטית, יצאנו באורח מהפכני מן המלחמה האימפריאליסטית, סיימנו את מלאכת המהפכה הדמוקרטית-הבורגנית, עד כי אפילו תנועת-הנסיגה העצומה (שלום-ברסט) השאירה בכל זאת ברשותנו די עמדות בשביל לנצל את "ההפוגה" ולצאת במצעד-ניצחון קדימה, נגד קולצ'ק, דניקין, יודניץ', פילסודסקי, וורנגל.

עד לניצחון הפרולטריון - באות הרפורמות כמוצר-לוואי של המאבק המעמדי המהפכני. אחרי הניצחון הרי הן (בעודן בקנה-מידה עולמי אותו "מוצר-לוואי") משמשות, נוסף לזה, בשביל הארץ שבה ננחל הניצחון, גם הפוגה הכרחית וחוקית באותם המקרים, כאשר ברור כי הכוחות, לאחר אימוצם המכסימלי, אינם מספיקים בשביל הגשמה מהפכנית של מעבר כזה או אחר. הניצחון נותן "מלאי-כוחות" כזה, שמאפשר להחזיק מעמד אף בזמן של נסיגה-מאונס, להחזיק מעמד הן מבחינה חומרית והן מבחינה מוסרית. להחזיק מעמד מבחינה חומרית, פירושו של דבר - לקיים עודף-כוחות מספיק, כדי שהאויב לא יוכל להנחיל לנו תבוסה ניצחת. להחזיק מעמד מבחינה מוסרית, פירושו - להישמר מדמורליזציה ומדזורגניזציה, לקיים הערכה מפוכחת של המצב, לשמור על מרץ ועמידה איתנה, לסגת אפילו הרחק לאחור, אבל במידה, לסגת באופן, שאפשר יהיה להפסיק את הנסיגה במועד הנכון, ולעבור שנית להתקפה.

אנו נסוגונו אל הקפיטליזם הממלכתי. אבל נסוגונו במידה. אנו נסוגים עכשיו אל וויסות המסחר על-ידי המדינה. אבל ניסוג במידה. ישנם סימנים לכך, שכבר נשקפת סופה של נסיגה זו, שנשקפת לא בעתיד רחוק מדי האפשרות לעצור את הנסיגה הזאת. ככל שנבצע את הנסיגה ההכרחית הזאת ביתר מודעות, ביתר ליכוד, בפחות משפטים קדומים, כן נוכל לעצרה מהר יותר, כן תהא אחר-כך תנועתנו בטוחה יותר, מהירה ורחבה יותר בדרך-הניצחון קדימה.

5 בנובמבר שנת 1921